

Ajatuksia alkoholiaddiktion ”logiikasta”

Alkoholipolitiikan numerossa 1/1989 oli Antti Eskolan, Marja Jylhän ja Klaus Weckrothin juttu ”Sairauksien ja addiktioiden ’logiikasta’”. Lukiessani sitä tulin taas ker- ran ajatelleeksi, että galileisen logiikan liian innokas so- veltaminen saattaa synnyttää myös ”blind alleyn” — ellei useampia. Eskolan, Jylhän ja Weckrothin käyttämä A. N. Leontjevin teoria on mainio, mutta se ei selitä kaikkia ”nousevia ja laskevia esineitä”.

Ensinnäkin kirjoittajien käsitys juoppojen retkahduk- sesta. Ei kai retkahdus olisi retkahdus, jos juopot tekisivät juomispäätöksensä niin rationaalisesti kuin kirjoittajat esittävät. En suinkaan väitä, että ns. yhden ryppyn myyti- ti pitää sellaisenaan paikkansa. Näin kuitenkin usein käy, eli juupoille on ominaista suunnittelematon juomisen aloittaminen (vaikka retkahduksen ”käsikirjoitus” on usein samankaltainen).

Gruusialainen psykologi Dimitri Uznadze esiintyy mm. kahdessa Eskolan kirjassa. Uznadzen teoreettiset ideat saattaisivat täydentää oleellisesti Leontjevin kon- septiota (tällaista kombinaatiota on tutkittu jonkin ver- ran esim. Neuvostoliitossa).

Uznadze käyttää tiedostamattomasta toimintavalmiu- desta nimitystä ”viritys”. Virityspohjaisella toiminnalla on suuri merkitys kaikessa inhimillisessä toiminnassa. Juoppoudessa se merkitsee esim. ”retkahduskäsikirjoitus- ten” esiintymistä. Tutkijan tai taiteilijan tuotannossa se saattaa taas näkyä tuotoksesta toiseen toistuvina, enem- män tai vähemmän latentteina ominaisuuksina. Virityk- set ovat yleensä olleet aluksi tiedostettuja psyykkisiä toi- mintoja, mutta ne ovat muuttuneet automatisoitumisen myötä tiedostamattomiksi. On mahdollista, että ne tule- vat myös uudelleen tietoisuuden piiriin.

Tietoista retkahdusta tai sen kuvittelua saatetaan käyt- tää esim. juoppojen hoidossa, jolloin retkahdus voi käydä subjektiivisesti vaikeaksi. Mutta tämä onkin jo eri juttu.

Toinen pulma on se, että etanoli vaikuttaa neurotoksi- sesti. Eli se ei suinkaan terästä päätöksentekoa, vaan heikentää monella tavalla kognitiivisia toimintoja, erityi- sesti ns. metakognitiivisia toimintoja. Tästä seuraa taas se, että Uznadzen kuvaama virityspohjainen toiminta tulee entistä keskeisemmäksi, jolloin ”retkahduskäsikir- joituksen” realisoitumisen mahdollisuus samalla kasvaa.

Kolmanneksi kirjoittajien kuvaama mies, joka suunnit- telee rationaalisesti tupakointiaan, tuo mieleen pikem- minkin ns. kontrolloidun juomisen eikä suinkaan koville juupoille tyyppillistä ”ajelehtimistä”.

Myös kirjailijoiden, liikemiesten ja juoppojen samasta- minen on aika ongelmallista. Tekstistä huokuu melkoi- nen romantisointi. Luulenpa, että toimintojen hierarkki- suus tulee useimmilla kirjailijoilla ja liikemiehillä esille siten, että he pitävät huolta esim. fyysisestä kunnostaan, jotta he jaksavat pitää yllä ns. johtavaa toimintaansa. Juopot sen sijaan eivät yleensä viihdy lenkkipoluilla.

Perinteisen partikularistisen syyteoreettisen tutkimuk- sen kritiikki on paikallaan. Se voi kuitenkin olla kyllästy- tävää, jos se jatkuu samanlaisena vuodesta toiseen. Li- säksi liian erittelemätön kritiikki saattaa mennä pahasti metsään. Olen varma, että Eskolan, Jylhän ja Weck- rothin nimeämän ”mekaanis-deterministisen paradig- man” (joka on miltei yhtä kuin tähän mennessä tehty juoppotutkimus) piirissä on saatu aikaan myös jotakin positiivista, vaikka juoppouden varianssin 100-prosentti- nen selittäminen ei ole onnistunutkaan. Useimmat tutki- jat eivät ole sitä edes yrittäneet.

Leontjevin teorian keskeinen pointti on toiminnan orientaatio tulevaisuuteen. Odotan mielenkiinnolla sitä, kun Eskola, Jylhä ja Weckroth alkavat soveltaa tätä periaatetta ja muitakin Leontjevin ajatuksia konkreetti- seen hoitotutkimukseen.

Pekka Saarnio

Pari reunahuomautusta

Kari Saari on kirjoituksessaan ”Lapsellista idealismia” (Alkoholipolitiikka 5/1988) rinnastellut ohimennen usko- vaista ja ateistia väittäen, että ”edellinen uskoo illuusioi- hin sokeasti, jälkimmäinen hyväksyy todellisuuden sellai- sena kuin se on ja luottaa sen hitaaseen kehittämiseen”.

Mikäli väite oli vain kepeä herja, asia ei anna aihetta enempiä — ainahan maailmaan herjoja mahtuu. Siltä varalta, että kyseinen rinnastelu oli tarkoitettu vakavasti otettavaksi, on syytä kuitenkin muistuttaa, että niin usko-

vaiselta kuin ateistiltakin puuttuvat objektiiviset keinot osoittaa, kumman usko on ”illuusioita”, kumman taas ”todellisuutta sellaisenaan”. Kysymys Jumalan olemas- saolosta tai olemattomuudesta jää aina kunkin sisäisen vakaumuksen, elämänskatsomuksen varaan, kumpakaan mahdollisuutta ei kyetä tiedon keinoin todentamaan — vaikka ateistit omasta vakaumuksestaan näin kuvitte- levatkin.

Samalla on paikallaan todeta sekin, että monelle kristi-